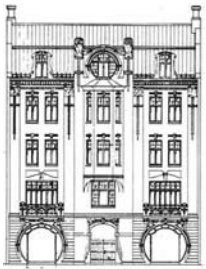

Jugendstilarkitektur i Trondheim

Notenesgata 9, "Rønnebergbua", Ålesund, Karl Norum, 1906, (foto: Jiri Havran, her fra Grytten, Harald: Jugendbyen Ålesund, Oslo: ARFO, 1996)

Nordre gate 9, Trondheim, Karl Norum, 1903, opprinnelig utseende (tegning etter Trondheims bybilde, Trondheim 1976 i Indahl, Trond: "Slyng og stein", i Foreningen til Norske Fortidsminners Bevaring, Årbok 1984, Oslo: Foreningen, 1984)

Jorun Aresvik Hals

Ålesund er den byen som tradisjonelt sett har blitt forbundet med Jugendstil i Norge. Store deler av byens sentrum ble oppbygd i denne stilen etter bybrannen i 1904. Et mindre kjent faktum er at også Trondheim har en stor mengde bygninger i Jugendstil, kanskje mer enn noen annen by i Norge, med unntak av Ålesund. Denne artikkelen skal se på tre arkitekter og enkelte av deres arkitektoniske verker i Trondheim. De kan ikke sies å representere alle de ulike uttrykkene som finnes i byens Jugendstilarkitektur, men kan likevel sies å representere ulike og viktige sider ved den, gjennom at de viser ulike typer bruk av fasadematerialer og dekorative motiver.

I Trondheim fikk mange av det forrige hundreårsskiftes arkitekter sin utdanning, ofte i tillegg til studier og/eller reiser på kontinentet. Mange av arkitektene som ble utdannet i byen virket også der etter endte studier, og enkelte av disse dro til Ålesund etter brannen i 1904. En av disse er Karl Norum (1852-1911). Spesielt for Norum er at han kun studerte i Trondheim. Norum tegnet bygninger allerede før 1900 i Trondheim - disse var i historismestil- blant annet Britannia Hotell i Dronningens gate 5, i markant nyrenessansestil.

Nordre gate 9, Trondheim, Karl Norum, 1903, nåtidig utseende. (foto: Jorun Aresvik Hals)

Den første bygningen han tegnet i Jugendstil, var Nordre gate 9, fra 1903. Denne bygningen har som historismearkitekturen hans et klassisistisk preg. Det som gjør forretningsgården til noe nytt er for det første det ornamentale motivvalg, dessuten den uvanlige rytmen i den symmetriske fasaden. Dekoren er delvis utformet som kvinnehoder, et motiv som var svært vanlig i hele Europa i denne perioden, inne de fleste kunstretninger. Den nederste etasjen i gården hadde opprinnelig to runde utstillingsvinduer. Disses form ble gjentatt i gavlens vindu, og disse tre vinduene skapte sammen en ikke-klassisistisk rytme karakteristisk for Jugendstilen.

I 1904-05 tegnet Karl Norum åtte bygninger i Ålesund. Mot slutten av denne perioden utviklet han en nasjonal og særpreget stil, som kommer til uttrykk for eksempel i Notenesgata 9, "Rønnebergbua", fra 1906. Denne stilen innebar bruk av råkopp, grovt tilhugget naturstein, som fasadekledning, og middelalder og/eller vikingestilinspirerte bygningsformer og dekor. Norum tok denne stilen med seg tilbake til Trondheim. Dronningens gate 10, "Posthuset", ble oppført i 1907-13. Om bygningen ikke kan kalles "Rønnebergbua"s tvilling, er det i alle fall ingen tvil om at de har samme opphav.

Dronningens gate 10, "Posthuset", Trondheim, Karl Norum, 1907-13 (foto: Jorun Aresvik Hals)

Gabriel Kielland (1871-1960) er en annen arkitekt som har vært med på å sette særpreg på Trondheims Jugendstilarkitektur. Den ene murbygningen som i dag står i byen er Ladeveien 9, tidligere kjent som Finnes Barnehjem, fra 1904. Gabriel Kielland representerte et radikalt stilaspekt, slik man kan se det i for eksempel Wienersecessionens utstillingsbygning i Wien fra 1897-98 av Joseph Maria Olbrich (1867-1908). Ladeveien 9 fremstår som en naken bygning, helt uten dekor, noe som var uvanlig for denne perioden. Dette innså Ingrid Pedersen allerede for 48 år siden. I en artikkelserie i Adresseavisen fra 1956 skrev hun om en nå revet bygning av Kielland:

Ladeveien 9, "Finnes Barnehjem", Trondheim, Gabriel Kielland, 1904, (foto: Jorun Aresvik Hals)

Wienersecessionens utstillingsbygning, Wien, Joseph Maria Olbrich, 1897-98 (foto: Otto Simoner i Russell, Frank (red.): Art Nouveau Architecture, London: Academy Editions, 1979)

Eirik Jarls gate 6, Trondheim, Johan Osness, 1905 (foto: Jorun Aresvik Hals)

"Neppe noen renset i den tid i det hele tatt mer opp enn Kielland gjorde det i Trondheim med "Ourengården". (...) Selv Schytte-Berg som også var trønder- han var den andre radikaler i norsk arkitektur omkring 1900- var ikke mer radikal i sin "Nøgne Sandhed" i Ålesund"...1

Kielland var for øvrig ikke mest kjent som arkitekt i sin samtid. Han var maler og glasskunstner, og designet møbler og interiører. Dette gjør ham til representant for en viktig grunn tanke ved Art Nouveau (den internasjonale betegnelsen på stilretningen som Jugendstilen er en del av); tanken om at kunstnere skulle arbeide på tvers av de nå likestilte kunstretningene.

Den Trondheimsarkitekten som har satt størst særpreg på Jugendstilarkitekturen i byen er Johan Osness (1872-1961). Han arbeidet med flere stilistiske uttrykk samtidig, men mye av arkitekturen hans kan likevel kjønes igjen på grunn av enkelte dekorative trekk som er unike for Osness. Eirik Jarls gate 6 er en frittstående villa oppført i 1905. Bygningen har en kubisk grunnform, med bruk av spiral- og kvadratiske/rektangulære former som de eneste ornamentale former. Internasjonalt kan man ane en likhet med Olbrichs arkitektur i Darmstadt, for eksempel hans Haus Olbrich fra 1901.

Villaen i Eirik Jarls gate 6 har likhetstrekk med Gabriel Kiellands bygning. Men Osness' arkitektur er like ofte preget av det organiske som av det geometriske, som gavlen på Osloveien 4 fra 1902, med sine furu- og rognekvister.

Bygningene vi nå har tatt for oss, viser bruk av flere bygningsmaterialer. Vi har sett eksempler på bruk av både naturstein, pusset mur og teglstein. Det dekorative program var på samme vis variert, med bruk av nasjonalt forankret ornamentikk, eller dekor med internasjonale paralleller. Noen arkitekter valgte dekoren vekk eller gjorde avmålt bruk av geometriske former, andre brukte former fra naturen. Noen valgte å blande de ulike dekorformene. De bygningene artikkelen har omtalt gir et innblikk i hvor individuell arkitekturen fra denne perioden var.

Haus Olbrich, Darmstadt, Joseph Maria Olbrich, 1901 (tegning: Russell, Frank: (red.): Art Nouveau Architecture, London: Academy Editions, 1979)

Osloveien 4, Trondheim, Johan Osness, 1902, dekor i gavl (foto: Jorun Aresvik Hals)